

מוטב לנו קרחון ולא ספינה

שמונה שירים

מאנגלית: אורית נוימאיר פוטשניק

אליזבת בישופ (1911-1979) נולדה ברוצ'סטר, מסצ'וסטס. היא התייתמה מאביה לפני שמלאו לה שנה ואמה אושפזה במוסד פסיכיאטרי לפני שמלאו לה חמש. אליזבת הצעירה עברה לגור עם סבה וסבתה בנובה סקוטיה שבקנדה. מאוחר יותר עברה לגור עם משפחת אביה ברוצ'סטר. משם עברה בשלישית להתגורר עם דודתה, אחות אמה, והיא זאת שחשפה אותה לעולם השירה והציגה לה משוררים כאלפרד טניסון ואליזבת בארט בראונינג. בישופ החלה לכתוב שירה בזמן לימודיה במכללת ואסאר בניו-יורק. בישופ הרבתה לנסוע. היא חייתה באירופה, בניו-יורק, בפלורידה ובסנטוס, ברזיל. שם חייתה עם אהובתה האדריכלית לוטה (מריה קרלוטה) דה מסאדו סוארס. הן חיו יחד עד התאבדותה של סוארס ב-1967. ספרה הרביעי "Travel of Questions" הוקדש לה. ב-1947 הכירה בישופ בניו-יורק את המשורר רוברט לואל. בין השניים התפתחה ידידות אמיצה שנשמרה באמצעות קשרי מכתבים בכל תקופת שהותה של בישופ בברזיל. אחרי חזרתה הוא הזמין אותה להחליף אותו כמנחת סדנת הכתיבה הידועה בהרווארד, שאותה העביר במשך שנים.

סגנון שירתה נראה מנוגד באופן מכוון וחרף לזרם ה"יודיווי" שבו כתבו רבים מבני זמנה: רוברט לואל ידידה הקרוב, ג'ון ברימן, אן סקסטון, אלן גינזברג ואחרים. שירתה מהוררת ומרוחקת, ולא פעם קשה לפענחו. רבים משיריה עוסקים במסעות ובהתבוננות בטבע. בישופ מעולם לא הזדהתה כלסבית, סירבה לכל שיתוף פעולה עם תנועת הנשים וסירבה להיכלל באנתולוגיות של שירת נשים, בטענה שאין דבר כזה ושקטגוריה כזו רק פוגעת בנשים. אך בו בזמן החשיבה את עצמה פמיניסטית מאוד וביקשה ששיריה יישפטו רק על פי איכותם ולא על פי השתייכות מינית או מגדרית.

כשלימדה בהרווארד, פגשה בישופ את אליס מת'פסל (Alice Methfessel) הצעירה ממנה ביותר משלושים שנה. בישופ המיוסרת הייתה חרדה מפער הגילאים ביניהן ומנטישתה הצפויה של מת'פסל. בכל פרידה זמנית או שהות שלה בברזיל הייתה חווה התמוטטויות והייתה חוזרת לאלכוהול, שתמיד ארב לה. בעקבות משבר גדול ביחסיהן ופרידה (מת'פסל התכוונה להינשא, כוונה שחזרה ממנה בסופו של דבר) נכתב הווילנל המופלא: "אמנות אחת". הן לא נפרדו יותר.

בישופ מיעטה לפרסם. אסופת השירים "Cold Spring" זיכתה אותה בפרס פוליצר ב-1956, והקובץ "Geography III" זיכה אותה בפרס נוישטדט הבינלאומי לספרות. ב-2006 ראה אור הקובץ "Edgar Allan Poe & the Juke-box: Uncollected Poems,"

"Drafts, and Fragments" (מתוכו מובאים כאן תרגומים ל"שיר ארוחת הבוקר" ו"זה נפלא להתעורר ביחד"). פירסומו של הקובץ עורר מחלוקת רבה, כי הוא כולל שירים אישיים שבישופ עצמה בחרה לא להוציא לאור ושחורגים מסגנון הכתיבה המרוחק והמעודן שלה.

נדודי שינה

הלִבְנָה בְּמֵרָאֵת הַשֶּׁלֶחַן
צוֹפָה אֶל הַרְחֵק מִשָּׁם
(וְאוֹלֵי הַיָּא גָּאָה בְּעֵצְמָה,
אֲךָ הִיא לֹא תַחֲיֵף לְעוֹלָם)
אֶל מַעְבֵּר שָׁנָה וְחֵלוּם,
אוֹ אוֹלֵי הִיא תִישֵׁן בְּיוֹם.

נְטוּשָׁה עַל יְדֵי הָעוֹלָם,
תִּשְׁלַחְנוּ לְכָל הָרוּחוֹת
וְתַמְצֵא מִקּוֹה אוֹ אֲגֵם
אוֹ רְאִי לְשִׁכְן בְּתוֹכוֹ
אֲזוּ עֵטְפִי דְאָגָה בְּקוֹרֵי עֶכְבִּישׁ
וְהַשְׁלִיכֵי לְבוֹר הַשָּׁחַר.

אֶל עוֹלָם מְהַפֵּה, מְרֵאֵתִי,
שָׁם שְׂמֵאֵל הוּא תְּמִיד יָמִין,
שָׁם הַצֵּל הוּא גּוֹף אֲמֵתִי,
שָׁם בְּלִילָה אֲנַחְנוּ עֵרוֹת.
הֲרַקִּיעִים שָׁם שְׂטוּחִים כְּמִצּוֹלוֹת עֲמָקוֹת
עֶכְשׁוֹ אֶת אוֹהֶבֶת אוֹתִי.

שיר ארוחת הבוקר

אֶהוֹבְתִי, מְקוֹר יַחֲדֵי שֶׁל חֶסֶד,
עֵינֶיךָ הֵן כְּחֵלוֹת, כְּחֵלוֹת נוֹרָא.
פְּנֵיךָ מְצַחֵיקוֹת, אֲנִי נוֹשֶׁקֶת
אֶת הַקֶּפֶה מִפִּי הַנִּנְעָרָה.
הֵן רַק אֶתְמוֹל שְׁכַבְנוּ וְעַתָּה
אֶהֱבֵתִי פּוֹרְצֵת וְשׁוֹפֶעֶת
וְאֵיךְ אוֹכֵל לְלֶכֶת, לְמִטָּה
(הֲלֹא זֶה הִכְרַחֵי, אֲנִי יוֹדַעַת)
לְהַכְנִס עִם מוֹת מְכַעֵר,
עַל גַּב יְצוּעַ מִזֵּהֶם וְקָר
וְאֵיךְ אוֹכֵל לִישׁוֹן כְּשֵׁאֵת לֹא שָׁם,
בְּלִי קוֹל נְשִׁימוֹתֶיךָ הֶרְכוֹת,
לְלֹא מִגַּע רְגָלִים אֶרְכּוֹת,
שֶׁכֶּל כֶּךָ הִתְרַגְּלֵתִי לְחֶמֶן.
כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר רוֹצֵה לְמוֹת.
אֲמַרִי לִי אֲנָא, רַק שְׁזוּהֵי שְׂטוֹת.
אֲךָ לֹא, אֲנִי יוֹדַעַת, אֵין טְעוֹת.
זֶה כֶּךָ תְּמִיד, זוֹ כְּרוֹנִיקָה עֲקֻשֶׁת
וְאִישׁ אֵינוֹ יִכּוֹל לְהִתְנַגֵּד.
אֶהוֹבְתִי, מְקוֹר יַחֲדֵי שֶׁל חֶסֶד,
עֵינֶיךָ הֵן נוֹרָא כְּחֵלוֹת, כִּים
כַּחַל, דְּחוּף וּמִיָּדֵי מְקַדָּם.

אמנות אחת

אֲבָדָן הוּא אֲמָנוּת גַּם לְחֹסְרֵי הַכְּשָׁרוֹן.
דְּבָרִים רַבִּים כָּל כֶּן כְּמוֹ מְלֵאִים בְּכוּנָה
לְהַעֲלִים לְאֲבָדוֹן, לְכֵן זֶה לֹא אֶסוֹן.

אֲבָדִי דְבַר מָה כָּל יוֹם. הַשְּׁלִימִי עִם הַתְּמָהוּן
בְּגִלְלֵי אֲבָדָן מִפְתַּח וְשַׁעַת שְׁנַעֲלָמָה.
אֲבָדָן הוּא אֲמָנוּת גַּם לְחֹסְרֵי הַכְּשָׁרוֹן.

כֶּן תִּתְאַמְנִי – אֲבָדִי מֵהָר, אֲבָדִי הַמּוֹן:
שְׁמוֹת וּמְקוֹמוֹת, לְאֵן בְּכוּנָה שְׁלָמָה
רְצִית לְנִסְעַ. לֹא יִצְמַח מֵאֵלָה שׁוֹם אֶסוֹן.

שְׁעוֹן אֲמִי אֲבָד וְגַם בֵּיתִי הָאֲחֵרוֹן
וְהָאֵהוּב נִגְזַר, נְחֻמָּס, בְּיַד נַעֲלָמָה.
אֲבָדָן הוּא אֲמָנוּת גַּם לְחֹסְרֵי הַכְּשָׁרוֹן.

אֲבָדוֹ לִי שְׁתֵּי עָרִים יְפוֹת, יְבִשֶׁת מְצַפּוֹן
וְעַד דְּרוֹם, נְהָר, מְלֻכוֹת נִרְחָבָת, עֲצוּמָה.
הֵם חֹסְרִים לִי עַד מְאֹד, אֲבָל זֶה לֹא אֶסוֹן.

אֲפִלוֹ אֲבָדְנָה (לְטוֹף אֵהוּב וּפְעֻמוֹן
צְחוּקָה הַרְדָּה), כֵּן, זוֹהִי הָאֲמָת הַעִירְמָה,
אֲבָדָן הוּא אֲמָנוּת גַּם לְחֹסְרֵי הַכְּשָׁרוֹן,
לְמָרוֹת שְׁנֵה נִרְאָה (כְּתָבִי זֹאת!) בְּהַחֲלֵט אֶסוֹן.

ביקורים בסנט אליזבת

זֶה בֵּית הַמְשַׁגְעִים.

מורה הזמנים,
של האיש הרגון,
השוכב בבית המשגעים.

זֶה הָאִישׁ
השוכב בבית המשגעים.

זֶה הַיְהוּדִי, חָבוּשׁ כּוֹבֵעַ עֵתוֹן,
רוֹקֵד בְּכַיּוֹ בַּמַּחְלָקָה בְּמוֹרֵד הַמְסֻדָּרוֹן,
עַל פְּנֵי הַחֲרִיקוֹת שֶׁל יַם הַקְּוֹרוֹת,
עַל פְּנֵי הַמַּלְחָה, הַמְהַדֵּק אֶת הַשְּׁעוֹן,
מורה הזמנים,

אֵלֶּה הַזְּמַנִּים
שֶׁל הָאִישׁ הַטְּרָאגִי,
השוכב בבית המשגעים.

שֶׁל הָאִישׁ הָאֲכֹזֵר,
השוכב בבית המשגעים.

זֶה שְׁעוֹן הַיָּד,
מורה הזמנים,
שֶׁל הָאִישׁ הַדְּבָרָן,
השוכב בבית המשגעים.

זֶה עוֹלָם הַסְּפָרִים שֶׁהִשְׁתַּטַּח כְּקַרְטוֹן.
זֶה הַיְהוּדִי, חָבוּשׁ כּוֹבֵעַ עֵתוֹן,
הַרוֹקֵד בְּכַיּוֹ בַּמַּחְלָקָה בְּמוֹרֵד הַמְסֻדָּרוֹן,
עַל פְּנֵי הַחֲרִיקוֹת שֶׁל יַם הַקְּוֹרוֹת,
שֶׁל הַמַּלְחָה הַמְשַׁגֵּעַ,
הַמְהַדֵּק אֶת הַשְּׁעוֹן,
מורה הזמנים,
שֶׁל הָאִישׁ הָעֶסוּק,
השוכב בבית המשגעים.

זֶה הַמַּלְחָה
הַעוֹנֵד אֶת שְׁעוֹן הַיָּד,
מורה הזמנים,
שֶׁל הָאִישׁ הַמְּכַבֵּד,
השוכב בבית המשגעים.

זֶה הַנֶּעֱרַר הַמְּלַטֵּף אֶת הַרְצָפוֹת,
כְּדִי לְבַדֵּק אִם הָעוֹלָם עוֹד שְׁטוּחַ כְּקַרְטוֹן,
עֵבֹר הַיְהוּדִי הָאֲלֵמָן בְּכוֹבֵעַ הָעֵתוֹן,
הַרוֹקֵד בְּכַיּוֹ בַּמַּחְלָקָה בְּמוֹרֵד הַמְסֻדָּרוֹן,
בְּוֹלָס לְאַרְךָ רִקְמַת הַקְּוֹרוֹת,
לִיד הַמַּלְחָה הַשְּׁקֵט,
הַמְּקַשֵּׁב לְשְׁעוֹן,
לְתַקְתוֹק הַזְּמַנִּים,
שֶׁל הָאִישׁ הַיָּגֵעַ,
השוכב בבית המשגעים.

זֶה הַמְּזוּחַ הַמְּרַצֵּף קוֹרוֹת עֵץ
שֶׁאֵלָיו הִגִּיעַ הַמַּלְחָה,
הַעוֹנֵד אֶת שְׁעוֹן הַיָּד,
מורה הזמנים,
שֶׁל הָאִישׁ הַזֶּקֶן, הָאֲמִיץ,
השוכב בבית המשגעים.

אֵלוּ הַשָּׂנִים, הַמַּחְלָקָה, הַקִּירוֹת,
הַרוּחוֹת, הָעֲנָנִים וַיִּם הַקְּוֹרוֹת
בו הַפְּלִיג הַמַּלְחָה,
הַעוֹנֵד אֶת שְׁעוֹן הַיָּד,

זה נפלא להתעורר ביחד

זה נפלא להתעורר ביחד
באותה דקה; לשמֹע את צלצול
פעמוני הגשם שפתאום מכים בגג,
לחוש את האויר צלול,
כמו עבר בו זרם החשמל
מרשת הכבלים אשר פרושה מעל.
הגשם בא אל פני הגג בלחישות רכות,
מתחת מטפטף מטר של נשיקות.

סופת חשמל קרבה או מתרחקת;
אנו מקיצות ממשבֵי אויר דוקרניים.
אם ברק יפגע בבית הוא יגלש
מארבעה פסלי חרסינה כחלים, כדוריים,
בראש הגג, לארץ הקורות למטה, מסביבנו,
עד שנשקע בהזיה
שהפית – שובך העשוי חשמל.
חלום מלא בענג, ללא פחד כלל.

ומנקדת הראות הזאת הפשוטה,
לשכב כך פרקדן, על הגב, בלילה,
כל זה יכל להשתנות כהרף עין,
כי תמיד, להזהירנו, יהיו תלויים למעלה
חוטי חשמל שחרים, מתנודדים ובלי שום הפתעה
יכל כל העולם לההפך למשהו מאד שונה.
השנוי שבאויר, הברק שבא כהרף עין
משנה את הנשיקות, וכל זה לא מודע עדין.

אלו השנים, הקירות, הדלתות,
הנטרקות בפני הנער המלטף רצפות,
כדי לחוש אם העולם עוד שטוח כקרטון.
זה היהודי, חבוש כובע עתון,
הרוקד בעליצות במורד המסדרון,
אל תוף ים לוחות העץ הנסחפים,
על פני המלח הבוהה,
המטלטל את השעון,
מורה הזמנים,
של המשורר, האיש
השוכב בבית המשגעים.

זה החיל השב מהקרבות.
אלו השנים, הקירות, הדלתות,
הנטרקות בפני הנער המלטף רצפות,
לבדק אם העולם עגל, או שטוח כקרטון.
זהו היהודי, חבוש כובע עתון,
הרוקד בזהירות במורד המסדרון,
הולך על קורות ארון מתים,
עם המלח המשגע,
המראה את השעון,
מורה הזמנים,
של האיש האמלל,
השוכב בבית המשגעים.

ימים אשר כושלים ליצר קרבה
 או שהם מסרבים,
 תהום שמתרחבת, מתעבה
 לכדי דבר עקש יותר.
 התוכחי, התוכחי אתי עוד
 ללא לאות
 וכל זה לא אומר שאת פחות יקרה, או אהובה.

מרחק: זכרי את כל הארץ השרועה למרחוק
 מתחת למישור;
 קווי החוף
 העמומים שרויים בחול עמק
 ונמתחים עד לבלי הפר
 כל הדרך,
 כל הדרך עד שהטעון האחרון שלי ימוג.

ימים: חשבי על
 כל המכשירים שנערמו למעשה,
 אחד אחד, כדי לבטל
 זה את כל חיותיו של זה;
 כמו לוח שנה מתעב
 "באדיבות אף פעם, לעולם בערבון מגבל"

הצלילים והקולות
 המאיימים
 שבנפרד אנחנו חיבות
 למצא. לבטח יהיו מנצחים:
 ימים ומרחקים יתפזרו
 שוב ויעלמו
 לנצח מהמישורים העדינים של הקרבות.

בנפץ גל שקט על הסלעים,
 גדלים עשבי ים ואצות.
 הולמים ומתפשטים בתוך מעגלים
 אפוריים, מתארגנים
 כמו טבעת סביב ללבנה למרות
 שבזכרוננו הם בכלל לא משתנים.

מכיון שהרקיעים יוסיפו עוד להשתהות
 עלינו כאן,
 היית יקירתי עד למאד
 נחפזת, מעשית ומלאת תכונה.
 אבל ראי יקירתי, הזמן
 אינו נכנע.

כוכבי שביט זורחים בעת הלדתם
 בשחר רעמתך
 מתקהלים היכן?
 כל כך מהר אל תוך ישרת אחרונה
 בואי ואשטף את שעריך בתוך כיור מתכת
 הלום ומלא ברק, כלבנה.

הקרחון הדמיוני

מוטב לנו קרחון ולא ספינה,
למרות שזה יהיה סופו של המסע.
למרות שהוא לא זו כסלע מענן
וכל הים משטח של שיש נע.
מוטב לנו קרחון ולא ספינה;
מוטב לנו מישור שלגים נושמים,
למרות שהמפרש נפתח לים,
כמו שלג שאינו נמס בין הגלים.
הו, שדה הדור פנים וצף,
קרחון גם את שנתו בין זרועותיה.
האם תדע שכשעור, יסעד מכל שלגיה?

מלח יקריב את שתי עיניו בשביל תמונה כזאת.
נשכחת הספינה בים, גובה הקרחון
ושוב שוקע. הזכוכיות של פסגותיו
צרות אליפסה מדיקת בשחקים.
בסצנה זו הוא מדשדש על הקרשים
במין תמימות רטורית. המסך
כבר קל מספיק להתרומם על חבלים דקיקים
מפתולים אוריריים של שלג.
הפסגות הלבנות מצחצחות את שנינותן
נגד השמש. הקרחון קורא תגר בכבוד
משקלו על המישור המתנודד. נועץ מבט, עומד.

הקרחון חוצב את שלל פניו מתוך תוכו.
כמו תכשיטים מקבר,
מציל עצמו לנצח, מפאר
רק את עצמו, אולי את השלגים,
שנחים כה במפתיע על הים.
שלום, אנו אומרים, שלום והספינה פונה משם
והלאה למקום שבו הגלים נכנעים לגלים
ועננים גודדים בשמים חמים.
קרחונים יאים לנשמה
(שניהם יוצקים עצמם מיסודות הנתנים בקשי לבדיקה)
ולראותם: גשמיים, נאים, זקורים, בלתי נתנים לחלקה.